

Programdokument for Likestilling for utvikling 2024-2028

1.0 Innledning

Programdokumentet gir overordnede rammer og retning for kunnskapsprogrammet Likestilling for utvikling (Lifu) for perioden 2024-2028, basert på Norges handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i utenriks- og utviklingspolitikk (2023-2030). Formålet med programdokumentet er å tydeliggjøre Likestilling for utvikling sine mål og innsatsområder, strategiske innretning, samarbeidspartnere, organisering og gjennomføring.

Målgruppe:

- Offentlige institusjoner i utvalgte land
- Norske departement, etater og institusjoner som bidrar til Likestilling for utvikling gjennom Kunnskapsbanken
- Utenriksdepartementet (UD), utenriksstasjoner og Norad
- Multilaterale institusjoner og sivilsamfunnsorganisasjoner

1.1 Bakgrunn, problembeskrivelse

På verdensbasis er det store forskjeller i kvinners rettigheter og muligheter til blant annet å delta i samfunnet, verdiskapningen og arbeidslivet. Covid-19 pandemien forsterket ulikheter mellom kvinner og menn og førte til tilbakegang på en rekke rettigheter som helse, utdanning og arbeid.

Samfunn preget av manglende kjønnslikestilling, med begrensende kjønnsnormer, fravær av rettigheter for kvinner og med strukturelle barrierer mot likestilling, går glipp av verdifulle ressurser og kompetanse. Dette hindrer en bærekraftig utvikling på politisk, økonomisk, familiemessig og lokalsamfunnsnivå. ⁱ [World Economic Forums årlige likestillingsrapport](#) peker på at mangel på likestilling i arbeidsmarkedet er en økende utfordring, samtidig som deltakelsen for kvinner i arbeidslivet har blitt noe redusert de siste årene.

I flere land, inkludert Norge, er den offentlige sektoren en viktig arbeidsgiver. Til tross for noe bedre representasjon av kvinner i sektoren de siste årene peker UNDP på at det fremdeles er en stor utfordring, spesielt på ledernivå. ⁱⁱ

Nasjonale myndigheter har et særskilt ansvar for at likestilling og ikke-diskriminering forankres i lovverk, og for å vedta politikk som fremmer kjønnslikestilling og gir like muligheter innenfor f.eks. utdanning, helse og sysselsetting. Dette innebærer å tilrettelegge for dialog og inkluderende prosesser for å fremme likestilling, og å endre offentlige institusjoner for å sikre at vedtatt lovverk blir gjennomført i praksis. For å redusere kjønnsgapet i arbeidsmarkedet er det myndighetenes ansvar å tilrettelegge for bedre rammevilkår for kvinners økonomiske deltakelse.

I alle land krever likestilling en kombinasjon av innsatser som forutsetter kapasitet, lovgivning og politisk vilje samt investering i menneskelige ressurser og forankring i befolkningen. Til tross for at likestillingsutfordringene har noen fellestrekk mellom land er det avgjørende å bruke nasjonalt tilgjengelig statistikk og data som grunnlag for politiske beslutninger og prioriteringer mellom likestillingsinnsatser. OECD viser til viktigheten av å jobbe på tvers av alle offentlige institusjoner. ⁱⁱⁱ

1.2 Norges utviklingspolitiske prioriteringer

Kvinnens rettigheter og kjønnslikestilling er en hovedprioritering i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Likestilling i utviklingssamarbeid er en målrettet innsats ^{iv}, et tverrgående hensyn ^v

og integrert innsats^{vi} i andre tematiske sektorer. Likestilling for utvikling må ses i sammenheng med øvrige norskfinansierte likestillingsinnsatser, inkludert multilaterale, sivilsamfunnsprogrammer, i humanitære situasjoner, lokalt og internasjonalt.

Likestilling for utvikling ble etablert i 2017 som ett av tiltakene for å gjennomføre den daværende regjeringens handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling (2016-2020), og som del av Kunnskapsbanken.

Internasjonale konvensjoner, menneskerettighetserklæringen, internasjonale avtaler, retningslinjer og bærekraftsmålene forplikter land til å fremme og beskytte kvinners rettigheter og likestilling. [Handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i Norges utenriks- og utviklingspolitikk \(2023-2030\)](#) gir overordnede rammer og føringer for arbeid med likestilling i norsk bistand.

Handlingsplanen skal bidra til å nå bærekraftsmålene og består av fem målområder: 1) SRHR, 2) kjønnsbasert vold og skadelige skikker, 3) økonomiske rettigheter, 4) politiske rettigheter og 5) kjønnslikestilling i innsatser innen klima, miljø og matsikkerhet. Likestilling for utvikling vil hovedsakelig støtte målområde 3 og 5 på henholdsvis økonomiske rettigheter og muligheter til å delta i arbeidslivet og gjennom integrering av likestilling i andre kunnskapsprogram som Energi for utvikling, Landbruk for utvikling, Hav for utvikling og Fisk for utvikling.^{vii}

Programmet bidrar til bærekraftsmålene ved å styrke offentlige institusjoners kapasitet og kompetanse til å mobilisere og forvalte ressurser for bærekraftig utvikling, gjennom å styrke likestilling. Den direkte målgruppen er partnerlands offentlige institusjoner men arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling består av et stort antall internasjonale, nasjonale og lokale aktører hvor kvinneorganisasjoner, sivilt samfunn, academia og private aktører er sentrale endringsagenter for å påvirke rammevilkårene for kvinners likestilling i utviklingsland.

Likestilling for utvikling skal, i tråd med UD's Prop. 1 S (2023-2024),^{viii} fortsette å være en del av arbeidet med å integrere likestillingshensyn i andre kunnskapsprogram.

1.3 Norges merverdi i sektoren

Likestillingspolitikken er en av byggesteinene i den norske velferdsstatens grunnmur. Offentlige investeringer i likestilling over tid og på tvers av samfunnsområder og forvaltningsnivå har bidratt til økt velferd og økonomisk vekst i Norge. Politiske mål om alle i arbeid (arbeidslinjen)^{ix} siden 1950-tallet, i tillegg til en sterk kvinnebevegelse i samfunnet, har ført til at flere jenter og kvinner har tatt høyere utdanning, og at en svært høy andel av norske kvinner er i arbeid.

Norsk likestillings- og ikke-diskrimineringspolitikk er basert på et rettslig grunnlag av internasjonale menneskerettslige forpliktelser, Grunnloven og annen nasjonal lovgivning. Likestillingspolitikk produseres på tvers av sektorene, og inkluderer blant annet fleksible ordninger i arbeidslivet som sikrer at familieliv kan kombineres med arbeidsliv. Familiepolitikk, barnehagereform, universelle inntektssikringsordninger for ulike livsfaser (barnetrygd, foreldrepenger, sykepenger, uføretrygd og alderspensjon), og tjenester som utdanning og helsetjenester, utgjør til sammen en infrastruktur til befolkningen som bidrar til økt likestilling. Samtidig som denne politikken har bidratt til den økonomiske veksten i Norge, har likestillingspolitikken bidratt til å styrke jenters og kvinners stilling i hele samfunnet.

I Norge er likestilling et offentlig ansvar, og kjønnsperspektivet skal integreres i all norsk forvaltning på alle nivåer, er nedfelt i lover og har eget tilsynsorgan^x. Dette har medført et behov for kunnskapsgrunnlag, data, statistikk og analyser om utfordringer og behov blant de ulike gruppene av jenter og gutter, kvinner og menn.

Etterspørsel etter norske likestillingserfaringer er ofte knyttet til at Norge i stor grad har lyktes med å legge til rette for høy yrkesdeltakelse for kvinner og derigjennom økonomisk og samfunnsmessig utvikling og verdiskapning. Samarbeid mellom myndigheter, sivilsamfunn, arbeidslivets parter og forskning har vært avgjørende for den høye yrkesdeltakelsen for kvinner i Norge.

1.4 Likestillingssamarbeid med offentlige institusjoner i andre land

Likestilling for utvikling er faglig samarbeid og kunnskapsdeling med nasjonale myndigheter og offentlige institusjoner i samarbeidsland, på områder hvor Norge har relevant og etterspurt kompetanse. Programmet handler om langsiktig kunnskapssamarbeid.

2.0 Mål og innsatsområder

Likestilling for utvikling (Lifu) bidrar til bærekraftsmål 5 (oppnå full likestilling mellom kjønnene), 1 (redusere fattigdom), 10 (redusere ulikhet) og 16 (velfungerende institusjoner).

Langsiktig mål (10-15 år):

Det overordnede målet for Lifu er at **nasjonale myndigheter utformer og gjennomfører politikk som fremmer kvinners rettigheter og deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.**

Mål på mellomlang sikt (5 år):

Relevante nasjonale offentlige institusjoner har styrket kompetanse og kapasitet til

- **Utarbeiding av ikke-diskriminerende lover og forbedring av rammebetingelser på områder som skatt, arbeidsliv og familiepolitikk.**
- **Bruk av forskning og statistikk** i utforming og gjennomføring av politikk som fremmer kvinners rettigheter og deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.
- **Koordinering og ansvarliggjøring på tvers av sektordepartement** for å utforme og gjennomføre politikk som fremmer kvinners rettigheter og deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.
- **Involvering av relevante aktører i og utenfor myndighetsapparatet, som sivilt samfunn, arbeidslivets parter og forskningsmiljø,** i utforming og gjennomføring av politikk som fremmer kvinners rettigheter og deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

2.1 Viktigste innsatsområder og arbeidsmåter:

Lifus viktigste innsatsområder er arbeids- og familiepolitikk, økonomiske rammebetingelser og skatt, statistikk, forskning og styrket datagrunnlag.

I dette arbeidet legges det vekt på åpenhet og ansvarlighet for gjennomføring av likestillingspolitikk^{xi} og bruk av kjønnsdisaggregerte data og analyse.

Programmet skal bidra inn i nasjonale myndigheters arbeid for å styrke kvinners rettigheter og kjønnslikestilling på følgende måter:

- **Langsiktig institusjonssamarbeid i landprogrammer** for kunnskapsdeling og kapasitetsutvikling i offentlige institusjoner.
- Kunnskaps- og erfaringsdeling nasjonalt og regionalt gjennom **samordning og nettverk** med bl.a. **sivilt samfunn, multilaterale og regionale organisasjoner, og forskningsmiljø.**

- Kunnskapsdeling og kapasitetsutvikling for integrering av kjønnsperspektivet i andre prioriterte kunnskapsprogram **gjennom faglig rådgiving og punktinnsatser.**

Norad vil i tett dialog med relevante parter løpende vurdere hvilke arbeidsmåter som er best egnet og som gir best effekt for å nå målene og få til endring i felleskap.

3.0. Strategisk innretning og samarbeidspartnere

Likestilling for utvikling vil bestå primært av samarbeid med offentlige institusjoner om å styrke kvinners rettigheter og kjønnslikestilling på landnivå. Integrering av likestilling i andre kunnskapsprogram i sektorer som energi, fisk og hav og landbruk inngår i dette.

Samarbeid på landnivå om å styrke kvinners rettigheter og kjønnslikestilling

Formålet med landsamarbeid er kapasitetsutvikling av institusjoner som er ansvarlig for å gjennomføre endringer i likestillingspolitikk. Tradisjonelt sett har likestillingsinnsatser rettet seg mot kvinneorganisasjoner og likestillingsdepartement i samarbeidsland. Desto mer relevant er samarbeid med departementer med overordnet ansvar for nasjonal utvikling, budsjett og planlegging, som finans- eller plandepartementer, og som gjennom sin politikk påvirker vilkårene for likestilling i arbeidsliv og samfunn. På landnivå kan samarbeid med utvalgte multilaterale aktører og ulike kunnskapsmiljøer, som statistikkbyråer og forskningsmiljøer finne sted for å styrke nasjonale myndigheters sektorovergripende ansvar for kjønnslikestilling, samt imøtekomme sektorspesifikke likestillingsbehov.

Lavinntektsland, hovedsakelig i Afrika sør for Sahara, prioriteres for samarbeid gjennom landprogrammer. Mellominntektsland som står overfor et politikkskifte mtp. økt sysselsetting for kvinner jfr. f.eks. grønn omstilling eller som kan fungere som «påvirkere» overfor andre land i regionen/i Afrika sør for Sahara og i globale fora kan også vurderes.

Likestilling for utvikling skal samvirke og fortrinnsvis forsterke andre likestillings- og styresettinnsatser og koordineres med norske utenriksstasjoners bilaterale innsatser for å oppnå et «krafttak» på landnivå. Programmet skal dra i samme retning som andre aktører som samlet arbeider for kvinners rettigheter, utdanning, anstendig arbeid, teknologi, grønt skifte og innovasjon for å øke kvinners sysselsetting.

Integrering av likestilling i andre kunnskapsprogram

Kunnskapsprogrammer er langsiktige faglige samarbeid for å styrke kompetanse og kapasitet i offentlige institusjoner i samarbeidsland, med norske offentlige institusjoner som sentrale partnere. I handlingsplanen stilles det krav om at andre kunnskapsprogram må gjøre en innsats for å styrke kvinners rettigheter og integrering av likestilling på sitt område.^{xii} Å styrke kjønnslikestilling i andre kunnskapsprogrammer fordrer at ansvar for resultatoppnåelse legges til det enkelte kunnskapsprogram. Strategisk samarbeid med andre kunnskapsprogram forutsetter at Lifu blir koblet på så tidlig som mulig i planleggingen, for å støtte at et kjønnsperspektiv blir del av en problemforståelse og utforming av mål og tiltak. Samarbeid kan innebære konkrete innsatser for å støtte opp under strategiske mål og tiltak, som analyser, opplæring, workshops og seminarer. Det enkelte kunnskapsprogram må sørge for en viss likestillingskompetanse.

3.1 Endringsteori:

Lifu skal dra vekslers på norsk likestillingserfaring og kompetanse for å styrke kvinners økonomiske rettigheter og like muligheter for deltakelse i samfunnet og i arbeidslivet. Dette skal oppnås gjennom faglig samarbeid med sektorovergripende myndigheter i samarbeidsland og gjennom å støtte integrering av likestilling i andre kunnskapsprogram. Dette fordrer samarbeid mellom myndigheter,

sivilsamfunn, relevante multilaterale organisasjoner, privat sektor og forsknings- og kunnskapsmiljøer på ulike innsatsområder.

Figur. Mål og innsatsområder for Lifu

3.2 Samarbeidspartnere

Viktige samarbeidspartnere i Lifu er norske fagetater, institusjoner og fagdepartement. Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) har ansvaret for å koordinere nasjonal politikk for likestilling mot diskriminering. Barne- ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) med sin kompetanse på kunnskapsstyring og tversektoriell tilnærming til likestilling, er en viktig samarbeidspartner i gjennomføringen av Lifu. Det er også Statistisk Sentralbyrå (SSB) med sin erfaring med å bygge kompetanse hos nasjonale statistikkmyndigheter for bruk av kjønnsdisaggregerte data og utforming av kunnskapsgrunnlag for likestillingspolitikk. Andre norske fagetater, institusjoner og fagdepartement vil involveres avhengig av etterspørsel og behov i samarbeidsland. I tillegg vil ulike kompetansemiljø kunne supplere faglige råd/samarbeid dersom behov/relevans.

Koordinering og samarbeid med andre relevante kompetansemiljøer som multilaterale organisasjoner, academia og tankesmier, høyere utdanningsinstitusjoner, sivilsamfunnsorganisasjoner og privat sektor vurderes løpende, avhengig av behov og muligheter. Aktører kan omfatte bl.a. UN Women, og norske tilskuddsmottakere på relevante innsatsområder.

4.0. Organisering og gjennomføring

4.1 Styringsstruktur

Et faglig samordningsforum er rådgivende og foretar strategiske diskusjoner for programmet. Det består av UD, Norad, fagdepartement og fagetater/norske institusjoner som gjennomfører/leverer faglig rådgivning og utenriksstasjonene i samarbeidslandene.^{xiii}

Samordningsforumet for Likestilling for utvikling består av KUD, Bufdir, (SSB), UD og Norad, men kan utvides ved behov med andre fagetater og andre kunnskapsprogram. Samordningsforumet sikrer at landsamarbeidene er i tråd med overordnede føringer i norsk utenriks- og utviklingspolitikk og er i

samsvar med og bygger på erfaringer fra norsk likestillingspolitikk. Norad er sekretariat for samordningsforum samt har ansvar for forvaltningen av programmet.

4.2 Roller og ansvarsfordeling mellom de viktigste aktørene

Overordnet rolle- og ansvarsfordeling:^{xiv}

Institusjon	Rolle og ansvar
Institusjoner i partnerland	Rolle og ansvar for samarbeidsinstitusjonene spesifiseres i avtale med norsk samarbeidspartner og relevante autoriteter.
Utenriksdepartementet	Overordnet styring, i hovedsak gjennom overordnede føringer til Norad (mål, landvalg, etc). Dialog med andre departementer.
Norad	Sekretariatsfunksjoner for UD i styring av Kunnskapsbanken. Utforming, partnervalg og gjennomføring av programmene. Budsjetttallokering. Kvalitetssikring. Koordinering.
Deltakende norske offentlige institusjoner	Gjennomføring, sikre tilstrekkelige ressurser, faglig kvalitet på leveransene, dialog med og rapportering til Norad.
Fagdepartementene	Dialog med UD om overordnede prioriteringer. Sikre at deltakende underliggende etater har mandat og anledning til å sette av ressurser. Kan delegere gjennomføring av faglig samarbeid til underliggende etat.
Norske utenriksstasjoner	Tilrettelegger av dialog med partnerlandets myndigheter og andre relevante partnere, koordinering med andre likestillingsinitiativ finansiert av Norge i samme land.

4.4. Kunnskap og læring, resultatstyring, tverrgående hensyn og rapportering

Lifu-programmet utvikles med fleksibilitet til å imøtekomme etterspørsel innenfor rammen av norske politiske føringer. Programmet innrettes for å benytte oppdatert og relevant erfaring, kunnskap og kompetanse. Det legges opp til aktiv dialog og erfaringsutveksling med relevante aktører med formål om utvidet, felles forståelse av utfordringer og muligheter. Alt Lifu samarbeid skal være basert på menneskerettigheter og skal innlemme miljø og antikorrupsjon som tverrgående hensyn.

Forberedelse

Ved forberedelse av landprogrammer og integrering av likestilling i andre kunnskapsprogram vil Norad med bidrag fra fagetater foreta en sondering av om forutsetninger er til stede for samarbeid.

UD beslutter valg av land gjennom etatsstyringen, etter en konsultasjonsprosess. Prioriteringer for et landsamarbeid utarbeides i dialog med nasjonale myndigheter og i henhold til nasjonale planer samt i dialog med relevante aktører som skal bidra med faglig kompetanse. Utenriksstasjonene bidrar til dialog med landets myndigheter og kvalitetssikrer at landsamarbeidet er etterspurt, forankret i landets nasjonale prioriteringer og utviklingsplaner, og bidrar til dialog og koordinering med øvrig norsk innsats og andre relevante giverinnsatser på landnivå. Norad godkjenner dokumenter for landprogram og inngår avtaler.

Gjennomføring

De norske gjennomføringsinstitusjonene skal utarbeide landprogramdokument i dialog med partnerinstitusjonene, gjennomføre de avtalte programaktivitetene i fellesskap med de aktuelle partnerinstitusjonene og rapportere årlige programresultater til Norad.

Norad oppretter landgrupper etter behov for de enkelte samarbeidslandene. I landgruppene deles informasjon om bidrag fra norske og andre samarbeidspartnere, og diskusjoner holdes om koordinering, prioriteringer, utfordringer, ressurser, og synergier med andre norske og multilaterale innsatser.^{xv}

Evaluering

Likestilling for utvikling v/Norad har ansvar for å evaluere måloppnåelse og sammenstille kunnskap og erfaringer for å forbedre innsatsen i neste periode.

ⁱ Konsekvensene av lav kvinnelig deltakelse i økonomien er slående. Beregninger fra det internasjonale pengefondet (IMF) viser at land med lave nivåer av kvinnelig deltakelse i arbeidsstyrken kan øke sitt bruttonasjonalprodukt (BNP) med opptil 35 pst. ved å tette kjønnsgapet i arbeidslivet.

ⁱⁱ UNDP Gender in Public administration 2021 [Global Report on Gender Equality in Public Administration | United Nations Development Programme \(undp.org\)](#)

ⁱⁱⁱ Meaningful changes on the ground require a coordinated, competent and powerful whole-of-government commitment, and clear and effective mechanisms in place within and across government institutions to be able to translate public policies, programmes, services and budgets into concrete benefits for men and women. Se [Gender-public-life-flyer.pdf \(oecd.org\)](#)

^{iv} Når kvinners rettigheter og likestilling er hovedformålet med innsatsen. F.eks.: Lifus institusjonssamarbeid med MoGLSD for å styrke kvinners rettigheter og likestilling i Uganda.

^v Kvinners rettigheter og likestilling er et tverrgående hensyn sammen med antikorrupsjon, miljø og menneskerettigheter. Vurdering av tverrgående hensyn er obligatorisk i tilskuddsforvaltningen og skal formidles til alle Norads samarbeidspartnere. Organisasjoner som mottar støtte skal vurdere om det er risiko for at tiltaket kan ha en utilsiktet negativ effekt på tverrgående hensyn, herunder menneskerettigheter og likestilling. Hvis det er slik risiko, må konkrete risikodempende tiltak settes inn og følges opp.

^{vi} Når formålet er å integrere likestillingshensyn i f.eks. fisk for utvikling i Colombia, for å sikre at kvinner og menns ulike behov blir kartlagt og kartleggingen danner grunnlag for hvordan prosjektet utformes for å møte differensierte behov.

^{vii} Andre innsatsområder kan vurderes ved behov.

^{viii} Prop 1 S (2023-2024) ble nytt Kapittel. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner* opprettet. Likestilling for utvikling programmet inngår i ny post under kapittelet 161.73 *Styresett og offentlige institusjoner* sammen med andre kunnskapsprogram som Digitalisering for utvikling, Olje for utvikling (fases ut i 2024), skatt for utvikling og statistikk og registersamarbeid.

^{ix} Arbeidslinjen er betegnelsen på det politiske målet om at flest mulig skal kunne forsørge seg selv ved hjelp av arbeidsinntekt.

^x [Likestillings- og diskrimineringsombudet](#) og [Diskrimineringsnemda](#).

^{xi} Likestillingsarkitektur, lover, tilsynsorgan, rapporteringsplikt

^{xii} [Handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i Norges utenriks- og utviklingspolitikk \(2023-2030\)](#), s. 32-33.

^{xiii} Bufdir, SSB, Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) utgjør de norske institusjonene i samordningsforum i 2023.

^{xiv} Rolle og ansvarsfordeling tar utgangspunkt i roller og ansvar som beskrevet for Kunnskapsbanken.

^{xv} Her identifiseres også problemstillinger som skal løftes til Faglig samarbeidsforum eller direkte til UD for beslutning.